

Зигфрид Обермайер

Сафо

САФО

Зигфрид Обермайер

Превел от немски: *Борис Парашкевов*

ИК „ЕМАС“ / СОФИЯ

Siegfried Obermeier

SAPPHO

© 2001 by Nymphenburger

Зигфрид Обермайер

САФФ

Превел от немски: *Борис Парашков*

Илюстрация на корицата: *„Сафо“ – фреска от Помпей*

Оформление на корицата: *Борис Драголов*

© ИК „ЕМАС“

Всички права запазени!

ПРОЛОГ

Ще ти разкажа една моя мечта, мила ми Клеида¹, която лелея, откакто се помня. Но докъде се простира нашата памет? До втората, до третата или... едва до четвъртата година от живота ни? Възможно е други девойки да са го усещали поиначе, аз обаче се чувствах оцетена, избутана встрани, третирана несправедливо, когато по-големите ми братя още в съвсем ранна възраст ходеха с татко на лов, на гости или на пристана. Ти, дъще, беше възпитавана другояче, докато към мене почти не се проявяваше разбиране. Майка ми, бавачката, лелите, прислужничките казваха, че на момичетата това не им се полагало. Всичките бяха единоподобни, че на нашия пол, на женския, не е позволено да има същите свободи, каквито ползваха момчетата, юношите и мъжете.

Мечтата ми беше да променя това най-напред за себе си, сетне за всички жени и девойки. Глупава може да се нарече тази мечта, незряла, детинска, дори безнадеждна и при всички случаи неосъществима. Първоначално ми се присмиваха – каприз на някакво си момиченце! По-късно зашушукаха зад гърба ми, не липсваха нито добронамерени съвети, нито заплахи и закани.

Успях ли да осъществя мечтата си, постигнах ли така страстно желаното от мене? Много можах да постигна, но една част – не. Умни хора са казали, че истинското раждане на човека става не при първата глътка въздух, а в мига, когато той се досети да мисли и да бъде. Ала всеки от нас има своя предистория – има родители, баби и дядовци, ние не битуваме сами, а се враждаме

---

¹ Гръц. Κλεις, род. п. Κλειδός (букв. 'ключ'), на български *Клеис* или *Клеида*. – Бел. пр.

в един сплит от хора и обстоятелства, изживяваме го най-напред несъзнателно и едва по-късно го узнаваме от устата на другите.

Преди да премина към повествованието си, ще възпроизведа какво споделях с мене родителите, роднините, прислугата и приятелите ми за времето, когато още не съм била родена и ми е липсвала способността да имам собствени мисли, което ще рече да си спомням. То ще разшири познанията ти, мила ми Клеида, за мене и за нашето семейство. И така, подхващам разказа си с твоята баба, чието име носиш и която наподобяваш по характер.

КНИГА ПЪРВА

*Ела от Крит при нас, в свещеното
си обиталище, тук, в прекрасния
ябълков лес, където в олтарите
дими тамян.*

*Тук хладни води ромолят през клоните
на ябълките и всичко е засенчено от рози,
и от листата, потреперащи от вятъра,
се стича сън.*

*Тук детелината цъфти, хранеца конете,
и с нея другите цветя на пролетта,
и появяват кротки ветрове...*

*Тук положи венец върху косите си,
Киприда, и в златните чаши нектар,
изкусно приготвен за нашия празник,
налей ни.¹*

---

¹ САФО. 100 + 1 фрагмента. Превод Яна Букова. София: Стигмати, 2009. – Бел. пр.

Клеида била в напреднала бременност и вече не излизала от къщи. По-преди нейните прислужнички понякога я съпровождали до пазара, където с опитна ръка и зорък поглед набавяла нужното месо и риба или – по-точно казано – тя ги спазарявала, тъй като много рядко скланяла да плати предложената цена. Впрочем това пазаруване не било наложително, понеже нейният съпруг Скамандроним разполагал с няколко десетки подвластни му селяни, рибари, пастири, лозари, пчелари и ловджии, така че бил подсигуриран с всичко. Но в семействата от аристокрацията било обичайно жените да не се правят на съвсем невидими, а да се появяват навремени пред обществото с благопристойни придружителки измежду *дулите* – робите, които обграждали носилката и чийто брой свидетелствал за благосъстоянието на семейството. Оредеели ли, това незабавно навеждало на определени заключения.

Клеида произхождала от кореняшка фамилия, която открай време процъфтявала на остров Лесбос и многократно се разклонявала. По външността си най-старите му обитатели – наричащи се пеласги – се различавали от по-късните пришълци. На ръст били дребни, набити, с тъмна кожа, коса и очи, еолийският им диалект се отличавал значително от говора на другите елински племена.

Както навред, където хора се били стълпили в градове и поселища, на Лесбос се оформила йерархическа стълбица. На върха ѝ стояли фамилиите от аристокрацията и на форуми знатните определяли в съвместни прения съдбата на своя град. Подир тях се нареждали свободните, които – без да притежават права на граждани – се занимавали с търговия и занаяти и можели да се сдобият със земя. На несвободните пък – подвластни селяни и

занаятчии, прислужващи ратаи и ратайкини – не им било отредено да живеят безусловно по-зле от свободните. От техния господар зависело как ще ги третира и ако се отнасял с прислугата си зле, страдала репутацията му.

В хода на вековете сред местното пеласгийско население също възникнали различия. Семействата, които с течение на времето станали заможни и от поколения не трябвало да полагат тежък труд, били изтънчили не само езика и нравите, но също образа и външността се. Лека-полека всичко грубовато и селяшко било отпаднало. У почти всички мъже неугледната якост се била превърнала в изящно телосложение и при спортните състезания на *ефебите* – годните за военна служба младежи – това изпъквало ясно.

Жените от старите знатни фамилии се отличавали с нежна грациозност, а ликът им излъчвал съдържана очарователност. На пристигащите от другаде това често въздействало така запленаващо, че се женели и заселвали там. Трябва да се добави, че повечето патрициански фамилии нямали абсолютно нищо против брак на дъщерите и синовете си с преселници от добри семейства. Макар понякога и с посредничеството на подходящи служители, немалко аристократи въртели оживена търговия с елинските градове и острови и понякога връзките им стигали до Египет и Партското царство в Иран.

Клеида вече познавала тези взаимовръзки, тъй като Хера, съпругата на Зевс, била намерила за уместно да я задоми за един от преселниците. По-преди обаче Афродита, родената от морска пяна, се била погрижила да пламне любовта на Клеида към него.

При спомена за него тя се усмихвала и тъкмо по време на напредналата ѝ бременност тези събития често изплували в ума ѝ. При нейните синове това все още било другояче. Мислите и постъпките си насочвала изцяло навътре – към новия живот, който по чудноват начин съзрявал в нея. А сега – сякаш сънувайки – най-често преживявала онези времена, когато със семейството си бивала привличана от големите годишни празненства в *херайона* – светилището на Хера, където ведно с други девойки от знатни фамилии възхвалявала с хорovo песнопение божествената двойка Зевс и Хера. В същия храм Дионис също притежавал

олтар, но на него да се прекланят се полагало на възрастните и преди всичко на жените. Разположено в центъра на острова край залива на Пира, светилището принадлежало на всички жители на Лесбос, независимо от коя област произхождали.

Скамандроним само условно можел да бъде смятан за чужденец, защото идвал от град Илион в областта Трояда, където говорели еолийски диалект и политически се чувствали свързани с остров Лесбос. Без да е чужденец, той при все това се чувствал чужд в градовете Ересос и Митилена¹, а също когато стоял в двора пред храма сред гражданите и свободните на Лесбос, заслушан в приятното хорово песнопение на девойките.

*Изпей ми, музо, песен за делата
на къщовницата Хера...*

Скамандроним плъзвал поглед по нежните лица на девойките, по част от които още се долавяли детски черти, друга част обаче издавали вече пробуждащата се женственост. Както подобава при изпълняване на химни към боговете, погледът на девойките не бил сведен благонравно съгласно обичайната повеля, а се вдигал към небесата, където живеели безсмъртните и накъдето се виел димът от тлеещия жертвен огън.

На едно от лицата погледът му се задържал. Продълговато лице с тъмни искрящи очи и смолиста лъскава коса, която – придържана от сребърна лента на челото – се спускала върху тесните ѝ рамене.

Погледът му отново и отново се връщал към това лице. Очите ѝ не го виждали, защото – докато пеела – тя гледала нагоре, а в паузите свеждала поглед. В един момент обаче погледите им за миг се срещнали. Клеида се сепнала, сбърчила миловидно гладкото си чело, но точно тогава хоровото песнопение се подновило. Понеже късното ярко утринно слънце потапяло двора пред храма в ослепителна светлина, за нея този кратък миг бил достатъчен да огледа лицето на съзерцаващия я. Главата му превишавала с пет-шест пръста повечето от застаналите плътно до него,

---

¹ Днес Митилини, главен град на остров Лесбос. – Бел. пр.

острият му нос стърчал дръзко напред, а косата и брадата блестяха на слънцето златистокафяви с цвета на зрял лешник.

За Скамандроним се оказало много трудно да установи името на нейната фамилия. На уредения подир храмовия празник *симпозий*, сиреч пиршество за господата търговци и техните гости, му отвръщали с недружелюбно поклащане на глава.

– Ех, драги мой, та там стояха близо трийсет девойки в три редици. Повече от половината сигурно чернокоси, а бидейки девизи, всичките носеха косата си открита според обичая на страната ни.

Друг един се измьял:

– Навярно ще ти се наложи да тръгнеш от къща на къща и...

– Глупости!

Скамандроним го изрекъл със сдържан гняв, ала сетне решил да впрегне коня пред каруцата. Ако изобщо щяло да се стигне до сватосване, трябвало да стъпи поне с единия крак на Лесбос. Дотогава бил сключвал сделките си на отвъдната суша, корабите му се намирили в пристанището на Илион, където се намирало седалището на търговската му дейност. С корабите превозвал вино, зърно и растително масло за Кипър. На няколко пъти поемал риск да отплава за Египет, където в делтата на Нил, недалеч от морето, в Навкратис имало товарно пристанище за стоки от Елада.

За онова, което планирал сега, не бил длъжен да иска разрешение от никого, нито да дава някому отчет. Неговият баща преди години се бил преселил в Царството на сенките, преди няколко месеца и майка му го последвала. Двете му сестри били омъжени, а с по-малкия си брат се бил разплатил относно наследството – като корабовладелец той карал товарен кораб, сиреч бил собственик и капитан в едно.

Не минало много време и Скамандроним задвижил сделките си от Митилена, купил си къща там, но правото да бъде гражданин на Лесбос му се отказвало, преди „като основател на семейство да е избрал Лесбос окончателно за своя родина“. Това служебно уведомяване само го развеселило.

– Та нали затова се преселих тук! – извикал той през смях, което накарало слугата му да спре и да го погледне въпросително. – Нищо, нищо... – вметнал Скамандроним.

Запитан бил, разбира се, защо на двајсет и осем години не е отдавна женен, ала за това имало убедителни причини. Както било в реда на нещата, родителите му отдавна били уредили това вместо него, като сгодили невръстния си син с едва осемгодишната по онова време дъщеричка на едно приятелско семейство – съвсем на сериозно и подкрепено с препис от договора в храма на Хера. Само че боговете не били длъжни да одобряват намеренията на хората и Атропа, едната от трите орисници, бе срязала нишката на живота на неговата детска годеница още на единайсет години. Сетне сестрите му трябвало да се омъжат, а освен това нарастващите пиратски набези причинявали големи загуби на корабоприжателите. Положението се подобрило едва когато търговските кораби почнали да наемат въоръжени воители на борда си, сред които имало изкусни стрелци с лъкове, които съумявали от голямо разстояние да подпалват платната на пиратите.

Та, значи, случило се било така, че Скамандроним се преселил на Лесбос, за да си намери невеста на острова, ала не коя да е, а една точно определена – онази чернооката и с тъмните къдрици, грациозната хубавица от девическия хор.

Когато през *гамелион*, седмия месец на годината, се отбелязвал празникът на Хера, Скамандроним отново бил на мястото си, придружаван от един делови приятел, който познавал всяка изтъкната фамилия на Лесбос. Хорът отново се наредил, той веднага открил търсената и прошепнал в ухото на придружителя си:

– В средната редица, четвъртата отляво...

Другият дълго я оглеждал и накрая кимнал.

– Имаш късмет... – промълвил той едва доловимо.

Скамандроним леко го побутнал.

– Е?

– По-късно – бил отговорът.

Той с нетърпение дочакал края на тържеството, когато приятелят му го отвел до черничевата горичка зад храма.

– Какво искаше да кажеш с това, че съм имал късмет?

Другият добродушно се засмял.

– Късмет по няколко причини. Първо, веднага познах девойката, понеже по-рано с баща ѝ бяхме съседи в Митилена.

– По-рано? Защо по-рано?

– Не бъди толкова нетърпелив. Бащата на девойката се казва Пентил. Покрай търговията си по море загуби двама от синовете си. Третият, Камон, вече е женен.

– Какво значение има това? Аз бих искал да узная нещо за девойката.

Приятелят му кимнал.

– Добре. Подир това Пентил намрази морето, заряза търговията и си купи имение в Ересос, в югозападната част на острова. Днес живее изцяло от лозя и маслинови насаждения. Клеида е единствената му дъщеря – още едно благоприятно обстоятелство за онзи, който я вземе за жена.

Тъй като приятелят се заел да установи първите връзки, Скамандроним му назвал размера на своето състояние и на доходите си, предоставил му също сведения за произхода на своето семейство.

– Пентил няма нищо против, но го смущава професията ти. Който се захванел с Посейдон, стоял на несигурна земя, с което имаше предвид дъските на корабните палуби. Не искал да преживее внуците му да споделят съдбата на неговите синове. Накрая, както винаги, завърши думите си с цитат от Омировата „Одисея“: *Зло несъмнено има, но никое не е сравнимо с морето.*

Скамандроним преглътнал.

– Това... това може да се промени...

Приятелят кимнал.

– За това става дума. Преди Пентил да встъпи изобщо в договаряне с тебе, ще трябва да заявиш готовност да се откажеш от пътуванията с търговски кораби.

– Да стана, значи, добър селянин, да бера грозде и да сея жито.

– Твоя воля.

Но ето че в съзнанието му се появил миловидният образ на Клеида и той го помолил да предаде съгласието му.

Така се стигнало до среща с Пентил, която се състояла не в неговия дом в Ересос, а на *агората* – големия търговски площад сред града.

Пентил посочил ниските складови помещения по краищата на пристана.

– Оттук, натоварена на кораби, потегля моята стока – главно вино и зехтин.

Влезли в един от складовете, Пентил повикал пазача встрани и му рекъл:

– Застани отвън пред вратата и не давай на никого да ни безпокои.

Приседнали на ниски столчета между високите амфори. Там така упойващо ухаело на вино, че главата му почти се замаяла.

– Къде си видял Клеида?

– В *херайона* при хоровото песнопение.

– Това достатъчно ли ти е, за да поискаш ръката ѝ?

– Да, достопочтени Пентил, колкото и странно да звучи.

– Тя забеляза ли те?

– Не знам, но... мисля, че да.

– Е, това е без значение, нали родителите женят децата си, единствено те определят кой с кого да се обвърже.

– Под напътствието и съгласието на боговете, така мисля аз.

Пентил го погледнал особено.

– Набожен човек си, както виждам... В това няма нищо лошо, защото който почита боговете, проявява уважение и към хората. Сигурно се питаш защо изобщо отделям внимание на един чужденец, пожелал да стане съпруг на моята Клеида.

– Кажи ми.

– Причината е проста, макар може би и необичайна. Кандидати за Клеида вече е имало, в края на краищата тя е на четиринайсет, доста хубава е и не е безимотна.

Пентил замълчал, за да провери реакцията на другия. Скамандроним си придавал невъзмутим вид.

– Както изглежда, досега си отказвал.

– Така е и ще ти кажа защо. Единият беше твърде стар, вдовец, би могъл да ми е брат. Другите двама държаха – което си е тяхно право – да отведат Клеида в своя дом, в своето семейство. Аз обаче не искам да загубя дъщеря си, тя е последното ми чедо. А ти нямаш семейство тук, ще се откажеш от търговията по море, ще изградиш – на това аз държа – къща до моята. Така ще виждам как растат внуците ми, ще благодаря на боговете, че семейството ми, оредяло поради смъртта на моите синове, отново ще напъпи и разцъфти. Ти говориш еолийски като нас, не си безимотен, никому не си длъжник. Ако

жена ми се съгласи, ще получиш Клеида, а пък аз отново ще имам син в дома си.

Пентил избърсал сълзите от двете си очи, не го направил скришом, а застанал неприкрито зад страданието си. Следващия път Скамандроним вече можел да посети дома на своето бъдещо семейство. Той се намирал на един залесен хълм, високо над град Ересос, и бил пригоден така, че от него да не се вижда морето. Отчасти го закривал издигащият се на югозапад *акропол*, а освен това след гибелта на своите синове Пентил незабавно бил наредил да засадят бързо растящи храсти и дървета. По този начин скоро се закрила гледката към царството на Посейдон, в което двамата младежи без време били намерили своя край.

Клеида с мъка се надигнала от своята *клина* – дивана за излягане при хранене. Една прислужничка веднага забързала да ѝ помогне, но тя отблъснала подкрепящата я ръка.

– Трябва сама да се справя... Бременна съм, а не болна. Вън достатъчно топло ли е още?

Било в края на месец *маймактерион* (ноември), нееднократно валяло, сутрин и в ранните вечерни часове ставало вече доста хладно.

Клеида накарала да ѝ сложат стол в малкия вътрешен двор, където сянката на колоните падала върху лицето и горната част на тялото, докато слънчевите лъчи приятно огрявали краката ѝ.

По онова отминало време Клеида не се осмелявала да се надява, че чужденецът с лешниковокафявата брада и властническият нос някога ще я поиска за жена. Желанието ѝ стигало само дотам нейният бъдещ съпруг да е като този чужденец: едър, строен... Тя знаела, естествено, че женитбата на младите хора най-напред е работа на родителите, в брака обаче те трябва сами да се оправят. Нито една от нейните междуременно омъжени приятелки не се е запознавала предварително с бъдещия си мъж. Предостатъчно било двете родителски двойки да проведат кратка среща на *агората*, за да покажат на младата девойка, че бъдещият ѝ съпруг поне не куца, не е гърбав, нито е старец.

Един ден майката на Клеида също ѝ съобщила, че подходящият за нея жених е намерен и идните дни ще я посети. Тя знаела, че някой ден – някой не толкова далечен ден – това трябвало да се случи, но когато моментът настъпил, все пак се изплашила. То е като със смъртта, разсъждавала тя по-късно, човек знае, че ще дойде, и при все това я избутва на едно разстояние, което,

така да се каже, я прави невидима. А когато приближала, ставало му страшно. Впрочем това не било смъртен страх, а по-скоро един смесен с любопитство и всякакви очаквания, приятен страх.

Пентил решил да съчетае посещението с възможността неговият бъдещ зет да се запознае с цялото семейство. Ето защо поканил лели и чичовци, братовчеди и братовчедки, както и близки приятели. Къщата била достатъчно широка, тъй като я бил разширявал след раждането на всеки свой син с измамното предположение, че за бъдещите си семейства те ще се нуждаят от площ.

Сърцето на Клеида се разтуптяло, когато влязла редом с майка си в *андрона* – големия салон за срещи на мъжете, използван за *симпози* и семейни празненства. В него жени поначало не се допускали, но при значителни събития като раждане, женитба, смърт в *андрона* се събирало цялото семейство.

Скамандроним се вдигнал и пристъпил няколко крачки да посрещне жените. Поклонил се леко, поздравил церемониално стопанката на къщата и тогава се обърнал към Клеида.

– Мисля, че вече се познаваме.

– Да... да, вече сме се виждали.

– Два пъти.

Тя кимнала утвърдително. Сетне всички заели местата си: младите на столчета, по-възрастните на диваните за хранене *клина*, децата останали прави и се наредили покрай стените – широко отворили очи, любопитни, плахи; когато никой не ги гледал, по-големите момчета правели непристойни гримаси, едно дори за миг изплезило език.

На Клеида всичко ѝ се струвало невероятно. Тя гледала прямо мъжа, чийто поглед по време на храмовия празник търсел и намирал нея и само нея. Дали нейните оброчни дарове за Афродита, отнасяни от една доверена прислужница в светилището, били предизвикали това чудо?

След като присъстващите – някои отдавна не се били виждали – изчерпили най-належащите въпроси с едва доловими отговори в какофоничната гълчава, домакинът вдигнал ръка и въдворил тишина.

– Скъпи мои гости, днес ни събра едно събитие, което не е съпроводено от болки като при раждане, нито е обгърнато от

печал и сълзи като нечия смърт. За наша всеобща радост днес аз сгодих и свързах моята дъщеря Клеида със Скамандроним от обезсмъртения от Омир град Илион. Дроним – както ще го наричам занапред – ще замести за мен и съпругата ми нашите твърде рано преселили се в Царството на сенките синове, заедно с Клеида ще народят деца и отново ще оживят нашия осиротял дом.

Пентил говорил още дълго, разказал как Дроним заради него се отказал от търговията по море и се преселил от Митилена в Ересос.

Клеида свела глава и потиснала смеха си. Нима баща ѝ наистина вярвал, че случилото се е заради него, или това била още една от глуповатите представи, че в живота всяко нещо тръгва от мъжете? В последно време тя често размишлявала относно положението, в което се намирали жените и мъжете, и дали действително било редно и правилно момчетата от малки да лудуват на воля въвн от къщи и това да не се променя, когато пораснат. Те винаги стояли с единия крак навън, а по-късно – като съпрузи и търговци – нерядко с двата, докато в собствения си дом бивали като гости. Вън протичали сделките, войните, мореплаването, състезанията и какво ли още не. В тях жените не вземали никакво или съвсем мъничко участие.

Когато баща ѝ споменал, че Дроним щял да народи с нея деца, това не събудило у Клеида нито срам, нито любопитство или объркване, а само я озадачило. Децата бивали износвани в корема на жените и сетне раждани, била го виждала достатъчно често сред прислугата. Но какво общо имал един мъж с това? Никой никога не бил разговарял с нея по този въпрос. Избягвала го дори обичната ѝ *трофа* – нейната свидна дойка и бавачка. Тя винаги ѝ казвала, че щяла да го разбере достатъчно навреме, ала личало, че охотно би добавила още нещо. И веднъж Клеида наистина узнала защо то не се случвало.

– Майка ти е против... – измърморила дойката, извърнала лице настрана.

Клеида кротко се усмихнала в себе си, обгърнала корема си с две ръце и се изправила. „Ето, че вече нося детето си“, рекла си тя и усетила как малкото – смутено от докосването – леко се размърдало, сякаш за да се настани по-удобно.

Късното слънце се било оплело в клоните на пиниите и зимните дъбове, ограждащи къщата от запад. Навремени някой тънък лъч се промъквал през дървесните корони и очертавал едно неусетно избледняващо светло петно по дворните зидове. Бързо захладнало и Клеида влязла в къщата.

Някогашната озадаченост при словото на баща ѝ за правенето на деца скоро се била превърнала в знание – едно радостно преживяване, понеже Дроним се оказал нежен и внимателен съпруг.

Като младеж той бил минал през школата на пристанищните уличници; по-късно – когато можел да си го позволи – се прибавил опитът му с вещите *хетери*¹ и чрез тези срещи научил повече за природата на жените, отколкото би било възможно по друг начин.

Няколко дена след женитбата Дроним бил приет в списъка на гражданите на Ересос и вече имал глас и място в събранието на знатните. В началото долавял иронични забележки от страна на някои негови съсловни другари.

– Добре се вмъкна в готовото гнездо... – чувал той да му се подмята, а друг един намерил повод да констатира:

– Късметлия си ти, Дроним, наследи двама мъже, на които дори не си роднина.

Намеквало се за двамата поминали се синове на Пентил, чийто наследствен дял сега чрез Клеида се полагал нему.

Но Дроним потискал надигация се гняв и отвръщал на иронията с добродушен присмех:

– Вярно е, непостоянната Тюхè, богинята на съдбата и щастливата случайност, винаги е протягала закриляща ръка над мене. Надявам се да го върши и занапред.

– Нали сам каза, че богинята на съдбата е непостоянна – възразил му друг. – По-добре имай готовност ненадейно да ти обърне гръб.

Тюхе не го направила. Клеида му родила един подир друг двамата синове Харакс и Евригий, което трогнало Пентил до сълзи.

---

¹ Образована, често политически влиятелна любовница на известни мъже. – Бел. пр.